

**SA Viljandi Muuseum kogude täiendamise
ja kasutamise põhimõtted
2025–2030**

Kinnitatud juhatuse liikme käskkirjaga nr 1-1A/8 30.oktoobril 2025

SISUKORD

1. MUUSEUMI MISSIOON, AJALUGU JA TOIMEPÕHIMÕTTED	2
1.1. Missioon	2
1.2. Lühikäva muuseumi loomisest ja muuseumikogu kujunemisest	2
1.3. Muuseumikogu	3
1.4. Muuseumi struktuur	4
1.5. Muuseumi koostöövõrgustik	4
1.6. Muuseumi tegevust reguleerivad ja mõjutavad õigusaktid ning strateegilised dokumendid	5
2. MUUSEUMIKOGUSSE MATERJALIDE VASTUVÕTMISE KRITERIUMID	6
2.1. Kogumise eesmärk ja piirkond	6
2.2. Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted	6
2.3. Muuseum ei kogu	7
3. MUUSEUMIKOGU KASUTAMISEGA SEOTUD PROTSEDUURID JA DOKUMENTATSIOON	8
3.1. Muuseumisiseseks kasutamiseks laenutatakse museaale	8
3.2. Muuseumiväliseks kasutamiseks laenutatakse museaale	8

1. MUUSEUMI MISSIOON, AJALUGU JA TOIMEPÕHIMÕTTED

1.1. Missioon

Sihtasutus Viljandi Muuseum on ajaloolise Viljandimaa ja kultuuriloolise Mulgimaa vaimse ja materiaalse pärandi hoidja ning väärtustaja, mille tegevus toetab kollektiivse mälu tugevnemist.

1.2. Lühikäva muuseumi loomisest ja muuseumikogu kujunemisest

SA Viljandi Muuseum kogule pandi alus 1878. aastal, kui Viljandi ordulinnuse väljakaevamiste komitee korraldatud arheoloogiliste kaevamiste leiukogust moodustati Ditmari muuseum. Ditmari muuseumi hoidjaks sai 1881. aastal asutatud Viljandi Kirjanduslik Selts, mis tegeles esemete kogumise, eksponeerimise ja konserveerimisega 1915. aastani.

I maailmasõja ajal suletud selts jätkas oma tööd 1920. aastal.

1929. aastal loodi Viljandis Kodu-uurimise Selts, mis käivitas 1933. aastal laiahaardelise kogumistöö peamise rõhuasetusega etnograafiale, kuid tegeldi ka teiste valdkondadega. 1936. aastal avati Viljandis Kodu-uurimise Seltsi muuseumi ekspositsioon. Viljandi Kirjanduslik Selts deponeeris Viljandi Kodu-uurimise Seltsile ka osa Ditmari muuseumi kogust – peamiselt arheoloogilisi leide. 1939. aastast kuni 1950. aastate alguseni sai muuseum (tollal Viljandi Koduloomuuseum) mitmesuguseid teid pidi veel hulga Kirjandusliku Seltsi muinsusväärtusi. Nõukogude perioodil jätkus kogumine kõigi toleaeagsete reeglite kohaselt.

1990. aastast on Viljandi Muuseum tegutsenud edasi maakonnamuuseumina, mille kogumispiirkonnaks on ajalooline Viljandimaa, kuhu kuuluvad Põltsamaa, Suure-Jaani, Kolga-Jaani, Viljandi, Kõpu, Paistu, Tarvastu, Halliste, Karksi ja Helme kihelkonnad ning Viljandi linn. Alates 1942. aastast paikneb muuseum endises apteegihoones aadressil Johan Laidoneri plats 10, Viljandi.

Muuseumil on filiaal – Helilooja Mart Saare majamuuseum, mis tegutseb muuseumi allüksusena alates 1964. aastast Viljandimaal Suure-Jaani vallas Karjasoo külas Hüpasaare talus.

1.3. Muuseumikogu

Muuseumikogu koosneb muuseumi tegutsemisvaldkonnale vastavatest kultuuriväärtuslikest museaalidest. Lisaks museaalidele on muuseumitöötajate kasutuses teaduslikku abikogusse koondatud materjalid, mida säilitatakse uurimistöö, pedagoogiliste tundide või eksponeerimise vajaduseks.

Tabel 1

<i>Statistiline ülevaade muuseumikogust seisuga 30.10.2025.</i>			
Alakogu nimetus	Alakogu tähis	Alakogu suurus	Digikujutist omavate museaalide arv MuS-is
Ajalookogu	Aj	7480	1555
Arheoloogiakogu	A	39968	1170
Arhiivkogu	Ar	26495	2253
Botaanikakogu	B	265	0
Etnograafiakogu	E	5306	4921
Fotokogu	F	24041	21281
Numismaatikakogu	N	10385	1212
Faleristikakogu: numismaatika alakogu	N-2	658	331
Geoloogiakogu	G	166	0
Kunstikogu	K	2497	1867
Raamatukogu: Kaarli Naanuri erakogu	R-1	3839	0
Raamatukogu: Tõnis Kihuoja erakogu	R-2	3015	0
Raamatukogu	R-3	15765	12
Zooloogiakogu	Z	3114	61
Mart Saare kogu	MS	533	17
Museaalne kokku		143527	34680

1.4. Muuseumi struktuur

SA Viljandi Muuseum on riigi sihtasutuse muuseum, mida juhib ühest liikmest koosnev juhatus. Juhatuse liikme volitused kehtivad 17.02.2030 (kaasaarvatud). Töölepinguga töötajaid on kokku 12, neist kogudega töötab 6 inimest.

SA Viljandi Muuseumi nõukogu on kuni 4-liikmeline sihtasutuse juhtorgan, mis kavandab selle tegevust, korraldab juhtimist ning teostab järelevalvet sihtasutuse tegevuse üle. Nõukogu liikmed määratakse 4 aastaks. Nõukogu liikmete määramisel lähtutakse põhimõttest, et kuni kolm liiget määratakse kultuuriministri ja üks rahandusministri ettepanekul.

SA Viljandi Muuseumi peamaja asub aadressil Johan Laidoneri plats 10, Viljandi. Muuseumi püsiekspositsioon annab ülevaate Eesti looduses esinevatest tüüpilistest looma- ja linnuriigi esindajatest, Viljandimaa ja Viljandi linna ajaloost alates esiajast kuni 20. sajandini. Välja pandud esemed ja fotokoopiad kajastavad maakonna ja linna majanduslikku, kultuurilist, hariduslikku ja poliitilist arengulugu. Näitusepinnal on eraldatud üks ruum ajutiste näituste eksponeerimiseks. Majas asuvad ka hoidlaruumid, kus hoiustatakse muuseumikogu.

Muuseumi allüksusena tegutsev helilooja Mart Saare Majamuuseumi neljas ruumis on rajatud püsiekspositsioon helilooja Mart Saare elu- ja loometegevuse kohta.

Muuseumi kogu põhjal on koostatud ekspositsioonid veel Eesti Pärimusmuusika Keskuses (Viljandi ordulinnuse kapiteelid), Kondase Keskuses (kunstnik Paul Kondase maalid), Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis (mööbel), Tarvastu Muuseumis (etnograafilised esemed, trükised jm), EELK Viljandi Jaani koguduses (A. Weizenbergi skulptuur Lootus), Viljandi linnavalitsuses (vanad möödud) ja Viljandi Gümnaasiumis (koolimütsid, -märgid).

1.5 Muuseumi koostöövõrgustik

SA Viljandi Muuseum on partner teistele muuseumidele, ülikoolidele ning Viljandi- ja Mulgimaa haridusasutustele. Tihe koostöö TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiaga võimaldab üliõpilastel teha uurimustöid muuseumi kogude põhjal, sooritada õppepraktikaid ning saada konsultatsioone kogude kuraatoritelt. Samuti toimib tudengite õppetööd toetav kolmepoolne koostöö muuseumi, TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia ja Eesti Rahva Muuseumi vahel.

Pikaaegselt on toiminud koostöö näituste korraldamises teiste Eesti muuseumidega, eriti Kondase Keskusega Viljandis. Muuseumitöötajaid ühendava Eesti Muuseumiühingu

tegevuseks on toetada ja väärtustada muuseumivaldkonna spetsialiste ning kujundada tugevat muuseumimaastikku.

Lisaks eelpool nimetatud asutustele ja organisatsioonidele lisab vastastikust toetavat mõju koostöö järgmiste institutsioonide ja isikutega: Tartu Ülikooli arheoloogia kabinet; ajaleht Sakala; Viljandi maakonna kohalikud omavalitsused, sh Viljandi linnavalitsus; Eesti Muinsuskaitseameti Viljandimaa inspektor; Viljandimaa Muinsuskaitse Ühendus; Eesti Genealoogia Seltsi Viljandi osakond; Viljandi Linnaraamatukogu; Eesti Pärimusmuusika Keskus; Viljandi maakonna käsitöökojad (seltsingud, rahvakunstiühingud); erakolleksionäärid.

1.6. Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid

Muuseum lähtub oma tegevuses järgnevatest õigusaktidest:

- Eesti Vabariigi seadused (Muuseumiseadus; Autoriõiguse seadus; Avaliku teabe seadus; Digitaalallkirja seadus; Isikuandmete kaitse seadus, Riigivaraseadus.);
- Vabariigi Valitsuse määrused (Muuseumide andmekogu põhimäärus);
- Kultuuriministeeriumi käskkirjad ning muud kehtivad õigusaktid;
- SA Viljandi Muuseum põhikiri (17.02.2025) ja asutaja ootuste dokument (17.02.2025);
- ICOM-i eetikakoodeks;
- Töötajate ametijuhendid;
- MuIS-i täiendamise ja kasutamise juhendid.

2. MUUSEUMIKOGUSSE MATERJALIDE VASTUVÕTMISE KRITEERIUMID

2.1. Kogumise eesmärk ja piirkond

Kogumise eesmärgiks on kujundada terviklikkuse põhimõttest lähtuv kultuuripärandi kogu, mis koondab endas ajaloolise Viljandimaa ja kultuuriloolise Mulgimaa inimese ning tema elukeskkonnaga seotud kultuuriväärtusega objekte, et korraldada nende üldsusele vahendamist teaduslikel, hariduslikel ja elamuslikel eesmärkidel.

Muuseumi kogumispiirkonda kuulub muuseumi algusaastatest kuni tänaseni endisaegsed Viljandimaa kihelkonnad: Viljandi, Paistu, Tarvastu, Halliste, Karksi, Helme, Kõpu, Suure-Jaani, Pilistvere, Kolga-Jaani ja Põltsamaa.

2.2. Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

Muuseum kogub kultuuriväärtuslikke esemeid:

- mis on pärit kogumispõhimõtetes sätestatud kogumispiirkonnast või kujutavad endast ajaloolist, kultuuriloolist või loodusloolist tõendusmaterjali selle piirkonna kohta;
- millel on olemas legend selle valmistamise, kasutamise ja elukäigu kohta, seeläbi täiendades teadmisi muuseumi kogumispiirkonna minevikust ja olevikust;
- mis aitavad katta olemasolevates kollektsioonides olevaid lünki (kollektsioonide terviklikkuse nimel võib lubada ka dubleerimist).
- Kogutakse nii rariteetseid, hinnalisi ja käsitööna valminud esemeid kui ka tüüpilist argielu kajastavat materjali.

Otsused kultuuriväärtusega eseme omandamiseks muuseumikogusse teeb vähemalt kolmeliikmeline spetsialistide komisjon. Otsused on kaalutletud ja põhjendatud ning asja väärtuse hindamisel vastavad vähemalt ühele põhikriteeriumile:

- ajalooline väärtus kogumispiirkonna kontekstis (kas objekt on seotud konkreetse inimese, paiga, sündmuse või tegevusega; mida see jutustab mõne ajaloolise protsessi, temaatika või eluviisi kohta; kas/kuidas aitab objekt paremini ajalugu mõista);
- esteetiline väärtus (kas objekt on meisterlikult valmistatud või on suurepärane näide teatud oskustest; kas see on hea näide stiilist, disainist, kunstivoolust või mõne kunstniku loomingust; kas see on originaalse või innovaatilise disainiga);
- päritolu (kes oli objekti omanik, kasutaja või valmistaja; kus ja kuidas seda kasutati; kuivõrd hästi on see dokumenteeritud);

- iseloomulikkus/tüüpilisus (kas see on teatud liiki objektide, tegevuste, eluviisi või ajalooajalooperioodi tüüpiline näide);
- rareiteetsus (kas see on haruldane, ebatavaline või erakordselt hea näide teatud objektist; kas see on erakordselt hästi dokumenteeritud, võrreldes teiste samalaadsete objektidega);
- seisund, terviklikkus (kas objekt on hästi säilinud, töökorras; kas see on säilinud ilma tahtlike või juhuslike muudatusteta, mis takistaksid tema tajumist originaalina);
- kasutatavus (kas objekti abil on võimalik interpreteerida sündmusi, kogemusi, inimesi jne ning tõsta esile nende erinevaid aspekte; kas see aitab muuseumil jutustada mingit lugu, kuidas on objekt seotud muuseumi näituste kava ja/või haridusprogrammidega).

2.3. Muuseum ei kogu:

- muuseumis juba olemasolevaid esemeid;
- muuseumi kogumispäringkonnaga mitte seotud esemeid;
- lühikese säilivusega esemeid (juhul kui need ei asu tulmuva tervikkollektsiooni koosseisus; pole seotud mingi konkreetse legendiga või pole rareiteet);
- välismaise päritoluga juhuannetusi;
- kultuuriväärtuseta esemeid;
- ebaselge päritoluga esemeid;
- suuri esemeid (sõidukid, tööstusseadmed jne);
- esemeid, mille üle arvestuse pidamiseks, säilitamiseks või eksponeerimiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused;
- esemeid, mis sobiksid oma olemuselt paremini teiste sarnaste või lähipiirkonnas asuvate muuseumide kogumispõhimõtetega.

Muuseumi kogu täiendamine toimub nii aktiivselt kui ka planeerimata. Museaalid jõuavad muuseumi näituseprojektide ja uurimistöö raames toimuva kogumistöö tulemusena, aga ka annetuste, ostmise, pärandamise ja kinkimise tulemusena.

3. MUUSEUMIKOGU KASUTAMISEGA SEOTUD PROTSEDUURID JA DOKUMENTATSIOON

3.1. Muuseumisiseks kasutamiseks laenutatakse museaale:

- oma maja näitusele – kuraator esitab näitusel eksponeeritavate museaalide loetelu. Muuseumisisene ajutise kasutamise akt vormistatakse MulS-is, mis omakorda seotakse näituse passiga.
- digiteerimise eesmärgil – vormistatakse MulS-is muuseumisisese kasutamise akt.
- uurija teenindamiseks – museaalide hoidlast väljatellimiseks tuleb uurijal anda oma soovist teada e-kirja teel peavarahoidjale. Museaalide leidumust ja esialgset infot soovitame otsida Eesti muuseumide veebivärava kataloogist muis.ee ning selle põhjal esitada muuseumile päring. Koostöös uurija ja vastava kogu kuraatoriga selgitatakse välja uurijat huvitavad museaalid ning täidetakse museaalide tellimisleht. Uurija registreerib kohapeal oma külastuse külastajate päevikus.

Peavarahoidjal ja kuraatoril on õigus mitte anda museaali kasutamiseks või piirata kasutust museaali vanuse, seisukorra või muude probleemsete põhjuste tõttu. Museaalidega saab tutvuda ainult muuseumi uurimissaalis, museaalide väljaviimine muuseumi hoonest on keelatud.

3.1. Muuseumiväliseks kasutamiseks laenutatakse museaale

- eelkõige teistele muuseumidele;
- erandjuhtudel võidakse lühiajaliselt museaale laenata ka juriidilisele või füüsilisele isikule, kes suudab tagada museaalide turvalise eksponeerimise, nõuetekohase säilituskeskkonna ja tagastamise ettenähtud tähtajaks;
- üldjuhul ei anta museaale ajutiseks kasutamiseks ja väljaspoole muuseumi kauemaks kui kolmeks aastaks.

Museaali laenaja esitab muuseumi peavarahoidjale taotluse (garantiikirja), kus on kirjas laenutuse eesmärk, kestus, museaalide loetelu ning garantii säilivusele ja turvalisusele. Vormistatakse väljaandeakt, mille allkirjastavad üleandja ja vastuvõtja ning kinnitab muuseumi juht. Peavarahoidja ja koguhoidjate kohustuseks on tagada väljalaenutavate esemete nõuetekohane pakkimine transpordiks. Museaalide turvalise transpordi eest vastutab museaali laenaja.

Museaalidest on võimalik teha visandeid ning tellida digikoopiaid. Teenuste eest tasumine toimub vastavalt SA Viljandi Muuseumi teenuste hindade ja kasutamise korrale (kinnitatud 09.07.2025). Museaalide digitaalsed koopiaid ja pildistused valmistatakse muuseumis kohapeal. Museaalide väljalaenutamine mujal koopiate tegemiseks või filmimiseks toimub ainult erandkorras peavarahoidja igakordsel eriloal.